

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ВІДТВОРЮВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Г.О. Парфенова,

Європейський університет фінансів, менеджменту і бізнесу

Основою економічних процесів як на підприємствах будь-якої галузі економіки, так і суспільства в цілому, є процес відтворення, тобто процес створення нової вартості. Відтворення може бути простим, коли обсяги виробництва та розмір діючого капіталу залишаються незмінними протягом кількох виробничих циклів, та розширеним, коли збільшення розмірів капіталу веде до збільшення обсягів виробництва. Процес відтворення, незалежно від його виду, потребує фінансового забезпечення. Фінансування будь-яких процесів на підприємстві відбувається через здійснення фінансового механізму. В економічній літературі існує багато визначень поняття “фінансовий механізм”. Найбільш поширеним є наступне: “Фінансовий механізм – це сукупність форм та методів створення та використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарчих суб’єктів і населення”. Фінансовий механізм виконує ті ж самі функції, що й фінанси, але разом із тим йому притаманні свої, особливі функції: 1) організація фінансових відносин – створення грошової системи з урахуванням особливостей господарських процесів у конкретній галузі економіки; 2) управління грошовими потоками, рухом фінансових ресурсів та відповідною організацією фінансових відносин (відображається через функціонування фінансового менеджменту). Фінанси через фінансовий механізм за допомогою фінансового менеджменту впливають на господарчі процеси на підприємстві, зокрема, на виробничий процес.

Враховуючи вищесказане, автор вважає, що фінансовий механізм відтворювальних процесів на підприємстві – це забезпечення належного фінансування процесу створення нової вартості.

Безперервність виробничого процесу, як основи відтворювальних процесів на підприємстві, обумовлює необхідність безперервності процесу фінансування його витрат. Організація такого процесу фінансування потребує, перш за все, визначення необхідних обсягів грошових коштів та їх джерел. Обсяги грошових коштів визначаються на основі виробничого плану підприємства. Залежно від потреби в коштах формується структура фінансування витрат. Питання визначення оптимальної структури фінансових ресурсів підприємства, на думку автора, є найбільш цікавим і в той же час – найбільш проблемним. Згідно з прийнятою в економічній літературі класифікацією фінансові ресурси, що використовуються підприємством, можуть бути власними або залученими. Власні кошти підприємства – це статутний, пайовий, додатковий та резервний капітал та нерозподілений прибуток. Залучені – банківські та комерційні кредити, кошти, залучені шляхом емісії облігацій, кредиторська заборгованість.

Співвідношення між цими джерелами фінансування залежить від багатьох факторів, серед яких – форма власності підприємства, його розмір, вид діяльності, стан фінансового ринку та інші. Так, наприклад, акціонерні товариства мають можливість залучати кошти шляхом додаткової емісії акцій, – так званий “власний залучений капітал”. Але це не завжди можливо та економічно вигідно для акціонерів. Якщо товариство закритого типу, то у його акціонерів просто може не бути вільних грошових коштів для купівлі додаткових акцій. Якщо ж це товариство відкритого типу, то ця проблема зникає сама собою, але виникає інша – розширення кола власників підприємств, що веде до зменшення частки, а, відповідно, і впливу, вже існуючих акціонерів.

Важливим чинником при формуванні структури фінансування відтворювальних процесів підприємства є стан фінансового ринку. Так, якщо Національний банк країни веде політику “дешевих грошей”, підтримуючи облікову ставку на досить низькому рівні, процентні ставки комерційних банків також будуть невисокими, і для підприємства залучення банківського кредиту коштуватиме дешевше. З іншого боку, якщо процентна ставка знижується, то відповідна тенденція спостерігається і на ринку банківських депозитів. Тобто для акціонерних товариств залучення додаткового акціонерного капіталу також стає дешевшим: потенційний акціонер згоден отримати менше дивідендів, головне, щоб прибутковість акцій була вища за ставку по депозиту.

Безумовно, банківський кредит – дуже важливе джерело фінансування. За прогнозами статистиків, до кінця 2001 р. обсяг кредитів, виданих суб’єктам господарської діяльності України, сягне 11 % ВВП і складе близько 20405 млн. грн. (для порівняння, на початок літа 2000 р. цей показник склав 13282,10 млн. грн.).

Якщо підприємство не має можливості залучення банківського кредиту, йому доводиться розраховувати, головним чином, на власні кошти та залучені кошти у вигляді кредиторської заборгованості.

Приватні підприємства, які, частіше за все, є малими, при формуванні фінансового капіталу віддають перевагу власним коштам. Так, наприклад, в Автономній Республіці Крим фінансовий капітал приватних підприємств складається на 83,7 % за рахунок власних, і лише на 16,3 % – за рахунок залучених коштів.

Щоб розпочати виробництво продукції, підприємству необхідний стартовий капітал для фінансування початкових витрат. Для новостворених підприємств головним, і майже єдиним джерелом фінансування процесу створення нової вартості, є статутний капітал, який повинен забезпечити формування як основних засобів, так і обігових коштів. Останні включають оборотні виробничі запаси (запаси сировини, матеріалів, палива, тари тощо, залишки незавершеного виробництва та витрати майбутніх періодів) та фонди обігу (готова продукція, товари, грошові засоби та засоби у розрахунках). Якщо підприємство отримує попередню оплату за свою продукцію, роботи, послуги або отримує відстрочку платежу за матеріали,

сировину, основні засоби тощо, то воно має можливість фінансувати виробничий процес за рахунок залучених коштів у вигляді кредиторської заборгованості. За своєю економічною суттю це те ж саме кредитування, у першому випадку грошовими коштами, у другому – товарно-матеріальними цінностями та основними засобами. Така форма кредитування має назву комерційного кредиту і досить часто зустрічається в Україні. Так, наприклад, обсяг кредиторської заборгованості підприємств України у 1999 р. перевищив обсяг ВВП в номінальному обчисленні у 1,9 разів і становив 223 млрд. грн. Щодо отримання новоствореним підприємством в Україні банківського кредиту, то, на думку автора, це майже неможливо. Щоб отримати кредит, потрібно надати банку ліквідне і достатнє забезпечення. Припустимо, що до статутного фонду підприємства який внесок було внесено основні засоби або товарно-матеріальні цінності. Вони можуть бути прийняті банком як застава. Але на практиці банк, частіше за все, не обмежується лише якісним забезпеченням. Він повинен оцінити платоспроможність підприємства, його фінансову стійкість, що потребує аналізу фінансової звітності, яку новостворене підприємство, звісно, ще не має.

Незалежно від форми власності (крім бюджетних організацій), сфери діяльності, ситуації на фінансовому ринку, головним джерелом фінансування розширеного відтворення залишається нерозподілений прибуток (прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства після сплати податку на прибуток та виплати дивідендів). В Україні, де ринок облігацій комерційних підприємств нерозвинутий, ринок банківських кредитів не в змозі задовольнити попит на цей фінансовий продукт, важко переоцінити роль нерозподіленого прибутку, що дає можливість накопичення капіталу, необхідне для розширеного відтворення. Але, на жаль, велика кількість підприємств, що здійснюють свою діяльність на території України, є збитковими. Звернемося до статистичних даних: у 1999 р. збитки промислових підприємств склали 45,3 млн. грн., у сільському господарстві – 76,6 млн. грн., а у галузі матеріально-технічного постачання та збуту – 129,2 млн. грн. Найбільший прибуток отримали підприємства сфери торгівлі і громадського харчування – 165,9 млн. грн. (53,3 % від загального об'єму прибутку), будівництва – 82,0 млн. грн. (26,35 %), науки та наукового обслуговування – 39,5 млн. грн. (12,7 %). Таким чином, для багатьох підприємств України використання такого важливого фінансового ресурсу як нерозподілений прибуток, неможливе.

Отже, беручи до уваги те, що власних коштів для фінансування процесу розширеного відтворення у підприємств України недостатньо, можливість отримання банківського кредиту є далеко не у кожного суб'єкта господарської діяльності, а ринок комерційних облігацій в Україні взагалі нерозвинутий, важливим потенційним джерелом фінансових ресурсів є іноземні інвестиції, приплив яких залежить не лише від інвестиційної привабливості України в очах інвесторів, а й від загального стану економіки

країн світу, що набуває особливої актуальності у світлі останніх подій у США.

Список літератури

1. Балабанов А.И., Балабанов И.Т. Финансы. – СПб.: Издательство “Питер”, 2000. – 192 с.
2. Большаков С.В. Основы управления финансами. – М.: ФБК-Пресс, 2000. – 178 с.
3. Борисов Е.Ф. Экономическая теория. Курс лекций для студентов высших учебных заведений. – М.: Общество “Знание”. Центральный институт непрерывного образования, 1996. – 478 с.
4. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. – К.: НІОС, 2000. – 416 с.
5. Фінансовий словник / Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. – К.: Знання, 2000. – 587 с.
6. Узунов В.М. Фінансові аспекти розвитку підприємництва в Україні. Фінанси України. – 2001 р. – № 8 – С. 142-150.

Парфенова, Г.О. Фінансовий механізм відтворювальних процесів на підприємстві [Текст] / Г.О. Парфенова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. – Суми : УАБС НБУ, 2002. - Т. 6. - С. 45-49.